

A FEMINISTA HUMOR LEHETŐSÉGEI

DOI: 10.14232/tnteboks.1.2023.17

Írásomban azt szeretném megvizsgálni, hogy a feminista humornak milyen lehetőségei vannak, és hogy miért nem körvonalazódott ez idáig egységes feminista humorelmélet. Dolgozatom első felében elméleti megfontolások és történeti reflexiók tükrében igyekszem a feminista humor kérdését tárgyalni, majd pedig egy feminista humoristáról, Zabolai Margit, segítségével próbálom megvilágítani a női humoristák, ezen belül is a magyar feminista humoristák sajátos helyzetét. Számos humorral foglalkozó kutató foglalkozik a női humorral, azonban egyikük sem használ specifikusan, felvállaltan feminista megközelítést. Mikor a női humorhasználatról beszélnek, érintőlegesen sor kerül a feminista témákra is, de eközben mindig elhangzik, hogy a női humor és a feminista humor nem egy és ugyanaz.

Az egyik első könyv¹ a feminista humoristákról 2019-ben jelent meg a szerzőpáros Cynthia és Julie Willett jóvoltából. Olvasatukban a feminista humor szembe fordul a hatalmi visszaélésekkel, alulról szerveződik és erőt ad, szembenéz a félelmekkel, ki meri mondani az igazságot, felháborodik az igazságtalanságokon, és katartikus gyógymodot ad, miközben kapcsolatokat épít.² Szerintük a társadalmilag hátrányos helyzetű és hatalomtól megfosztott emberek számára a humor mindig is az ellenállás eszköze volt – annak dacára, hogy a hatalom ezt a humort mindig következetesen ignorálta és megkérdőjelezte vicces mivoltát.³ A nevetés radikálisan elforgató kritikai potenciálja miatt próbálják a hegemónikus rendben uralkodók elbagatellizálni és megtagadni az elnyomottak nevetésének társadalmi erejét.⁴ A komédiát és a humort a hatalmi mechanizmusokhoz kötik, amellel érvelve, hogy ha kinevetünk valakit, akkor elveszük az erejét és a hatalmát, miközben felfedjük a rendszer szintű képmutatást, hazugságokat és igazságtalanságokat.⁵ A szerzőpáros szerint a humor segítségével sokkal hatékonyabban lehet politikai változást elérni, mint bármely más érveléssel vagy csak az észre ható, racionális érveléssel.⁶ Azon a véleményen vannak, hogy a feminista aktivizmus és a humor egymástól elválaszthatatlanok, hogy a feminizmus mindig is használt humort, ráadásul hatékonyan. Mivel az Egyesült Államokban ma számos feminizmusát nyíltan felvállaló humo-

---

¹ Cynthia Willett and Julie Willett, *Uproarious: How Feminists and Other Subversive Comics Speak Truth* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2019).

² Willett and Willett, *Uproarious*, 2.

³ Willett and Willett, *Uproarious*, 2.

⁴ Willett and Willett, *Uproarious*, 4.

⁵ Willett and Willett, *Uproarious*, 10-11.

⁶ Willett and Willett, *Uproarious*, 18.

rista dolgozik, így érvelésüket alátámasztandó, alkalmuk nyílik több előadót és előadást elemezni.

Rebecca Krefting 2014-ben kiadott, *All Joking Aside: American Humor and Its Discontents*⁷ című könyvében a „charged humor” koncepcióját fejtette ki. Ez a fajta humor feminista üzenete mellett számos más kisebbség kérdésével is foglalkozik és interszekcionális problémákat is feszeget. Krefting definíciója szerint a politikai töltettel bíró humor félelmet nem ismerve kritikus a rendszerrel szemben, harcol a társadalmi igazságtalanságok és az intézményesült egyenlőtlenségek ellen.⁸ Teszi mindezt úgy, hogy egyenlő civil jogokat, szociokulturális egalitást követel mindenki számára, miközben a társadalmi változások előidézése érdekében igyekszik jobba tenni az elnyomottak életét. Ezt a fajta humort szándékosan használják a kirekesztés elleni harcban az egységes szolidaritást építve.⁹ Krefting problémaként említi meg, hogy ez a fajta humor nem profitorientált, nem túl jövedelmező, mert megosztja a közönséget: a kisebbségi, kirekesztett emberek nézőpontját helyezi előtérbe, a velük való azonosulásra hív, és így nem biztosít a közönség számára felhőtlen szórakozást.¹⁰ Krefting – a 2014-es USA-beli állapotokra vonatkozóan – kiemeli, hogy a humor szakma még mindig a férfiak világa,¹¹ és nem származik sem gazdasági sem kulturális előny abból, ha a hatalomból kizártakkal, például a nőkkel azonosulnak a nézők.¹² Krefting szerint a humor általánosságban még mindig a férfiak humora, és minden ettől eltérő az „más,” tehát olyan specifikus humornak számít, amit nem lehet nagyközönség elé tárni,¹³ és így kisebb az esélye a színpadra vitelre, az előadásra.¹⁴ Joanne Gilbert szerint pontosan ez a marginalizált helyzet az, ami miatt hatékonyan lehet aláásni a rendszert a társadalom széléről, hiszen a központtól való távolság teszi lehetővé, hogy hatékonyan kritizálják a domináns kultúrát és ellenállást tanúsítsanak.¹⁵

Nancy Walker, a női humorkutatás egyik veteránja, aki az elsők közt írt könyvet a női humor kérdéséről, azt állítja, hogy bár kevés nő vállalja fel, hogy ő feminista humort használ – sőt sokan egyenesen tagadják ezt –, valójában sokkal több feminista humor keletkezik nők tollából és előadásaiban, mint gondolnánk.¹⁶ Bár a feminista humor egyáltalán nem azonos a női humorral, mégis jelenléte

---

⁷ Rebecca Krefting, *All Joking Aside American Humor and Its Discontents* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2014).

⁸ Krefting, *All Joking Aside*, 36-37.

⁹ Krefting, *All Joking Aside*, 2-3.

¹⁰ Krefting, *All Joking Aside*, 3-5.

¹¹ Krefting, *All Joking Aside*, 8.

¹² Krefting, *All Joking Aside*, 110, 118.

¹³ Krefting, *All Joking Aside*, 113.

¹⁴ Krefting, *All Joking Aside*, 48.

¹⁵ Joanne R. Gilbert, *Performing Marginality: Humor, Gender, and Cultural Critique* (Detroit: Wayne State University Press, 2004), 3-5.

¹⁶ Nancy A. Walker, „A Very Serious Thing.” *Women’s Humor and American Culture* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1988), 13, 142.

prominens.¹⁷ Szerinte is a feminista látásmód transzformatív ereje miatt „komoly dolog” a női humor.¹⁸ Érvelése nyomán a feminista humor a nők kollektív tudatában eredeztethető; innen kifejezésre jutnak az őket bajtársnőkként érintő problémák, amikre csoportként reagálnak akár kettős – rejtett, ám szubverzív – női írásmóddal, akár nyílt támadással a diszkriminatív egyenlőtlenségek ellen, akár a paródia eszközével.¹⁹ Walker is kifejti, hogy a szervezett feminista mozgalmak idején mindig több az ilyen humor; például a feminizmus második hulláma után a szexizmus jelenlétét támadták a humor eszközével.²⁰ Cáfolja azt a populáris elképzelést miszerint a feministák humortalanok.²¹ Ugyanakkor Naomi Weissteint idézve, kijelenti, hogy az első lépés a feminista (aktivista) humor felé éppen az, amikor nőként merünk nem nevetni azokon a vicceken, amik a nők ellen irányulnak, de a patriarchális társadalom mégis elvárná, hogy ne vessünk rajtuk; olyannyira, hogy a férfi vicceselő még meg is vádol minket humortalansággal, ha kikérjük magunknak a tréfát.²² A maskulin hegemonia dominálta társadalom azért nem engedi a nőknek az aktív humorizálást, mert a viccelődés szellemességgel, intellektualitással, hatalommal társul, így a nők számára csak a mások viccén való bájos mosolygás, a humornak alárendelődés engedélyezett. A férfiviccen mosolygó nő bájos és kívánatos, a mások viccén nem nevető, ellenben aktívan saját humort produkáló, túl harsányan nevető nő rút és ijesztő.²³ A feminista humor rámutat a kultúra nőkkel kapcsolatos társadalmi elvárásainak abszurdításaira.²⁴ Gloria Kaufman nyomán Walker hozzáteszi, hogy a feminista humor valójában a reményről szól, mert a feminista úgy utasítja el a korlátozó szabályokat, hogy nem csak kifiguráz valamit, miközben elfogadja a rendszert, hanem ki is szabadítja magát a rend kötelékeiből.²⁵ Visszatérő gondolat, hogy a feminista humor kineveti a társadalmi és nemi egyenlőtlenségeket, hogy felfedje ezek visszásságát, és felfedje a nők elnyomott, alávetett helyzetének tarthatatlanságát.²⁶ A feminista humor nem fősodorbeli humor, specifikus antológiákban, stand-up performanszokban, képregényekben hajlamos felbukkanni.²⁷ Walker volt az egyik első kutató, aki írni kezdett ezekről a kérdésekről, de a mondandója még ma is érvényes és könyve klasszikusnak számít.

A humort igyekeztek historikus perspektívába is helyezni. Barbara Gold szerint az ókori Görögországban és Rómában próbálták a nőket kizárni a humorprodukciónak lehetőségéből, viszont akadt olyan műalkotás, mint például a *Lüszisztrató* című dráma, ami kivételes teljesítményt jelentett a nők humorban és komédiában való

---

¹⁷ Walker, „*A Very Serious Thing*,” 13, 142.

¹⁸ Walker, „*A Very Serious Thing*,” 8.

¹⁹ Lásd például az anti-szüfrazsett argumentációkat in Walker, „*A Very Serious Thing*,” 13.

²⁰ Walker, „*A Very Serious Thing*,” 68.

²¹ Walker, „*A Very Serious Thing*,” 140.

²² Walker, „*A Very Serious Thing*,” 142.

²³ Walker, „*A Very Serious Thing*,” 142.

²⁴ Walker, „*A Very Serious Thing*,” 143.

²⁵ Walker, „*A Very Serious Thing*,” 143.

²⁶ Walker, „*A Very Serious Thing*,” 145, 152.

²⁷ Walker, „*A Very Serious Thing*,” 166.

részvétele tekintetében.²⁸ Gold idézi Woody Allen örökérvényű gondolatát: ha az emberek nevetnek és nem gondolkodnak, az a humorista sikeres; ha az emberek nevetnek és közben gondolkodnak is, akkor az a humorista nagyon sikeres; azonban a legnagyobb siker mégis az, ha az emberek nem nevetnek, hanem elkezdnek gondolkodni.²⁹ Lisa Perfetti azt kutatta, hogy a középkorban hogyan próbálták meg a női humort elnyomni, még a nevetés sem volt igazán megengedett (csak a halk kuncogás), ugyanis az is hatalommal bír, ha kinevetünk valakit, viccet mesélni pedig teljesen tiltott volt egy nő számára.³⁰ A *Canterbury mesék* és a *Dekameron* alapján mégis említ az adott korban különleges feminista humort – bár ez férfiak írta női karakterekhez köthető, s ezért a „nők nélküli feminista humor” megnevezéssel jelölhető.³¹ Audrey Bilger a 18. és kora 19. századi lányoknak íródott viselkedési tanácsadó könyveket látja a női humor elnyomásának, a veszélyes nevetés tiltásának dokumentumaiként.³² A férfiak nem érezték biztonságban magukat olyan nő mellett, aki nevetett és/vagy humorizált,³³ mert egyértelműen veszélyt jelentett a fennálló rend *status quo*-jára. A női nevetés szexuális konnotációit a közvélekedés még mindig érvényesnek tartja, illetve ha egy nő nevet, többet tud, mint kellene neki, tehát nem ártatlan.³⁴ Ettől függetlenül, Burney, Edgeworth és Austen is a feminista humor jeles képviselőiként tevékenykedtek.³⁵ Daniel Wickberg a humor kultúrtörténetéről szóló könyvében írja, hogy amikor a humor a 19. század során a mai pozitív jelentéssel kezdett bírni, tehát értéket képviselt, rögtön el is kezdték használni kirekesztésre is. Azon állítás, hogy a nőknek nincsen humorérzékük, kizárta a gyengébbik nemet a férfiak köréből, kizárta őket a hatalommal felruházó kapcsolati hálóból, megtagadta a javakhoz, információhoz, pozíciókhoz való hozzáférésüket. Ha valakire azt mondták, hogy nincs humora, azt jelentette, hogy társadalmilag inadekvát, és ezen az alapon kizárható azokból a körökből, ahol a fontos döntéseket hozzák.³⁶

---

²⁸ Barbara Gold, „Comedy in Ancient Greece and Rome,” in *Women and Comedy: History, Theory, Practice*, edited by Peter Dickson et al. (Madison: Fairleigh Dickinson University Press, 2013), 15-23.

²⁹ Gold, „Comedy in Ancient Greece and Rome,” 15.

³⁰ Lisa Perfetti, „Feminist Humor Without Women,” in *Women and Comedy: History, Theory, Practice*, edited by Peter Dickson et al. (Madison: Fairleigh Dickinson University Press, 2013), 41-52.

³¹ Perfetti, „Feminist Humor Without Women,” 41-52.

³² Audrey Bilger, *Laughing Feminism* (Detroit: Wayne State University Press, 2002), 16.

³³ Bilger, *Laughing Feminism*, 16, 22.

³⁴ Bilger, *Laughing Feminism*, 23.

³⁵ Bilger, *Laughing Feminism*, 29, 61.

³⁶ Daniel Wickberg, *The Senses of Humor: Self and Laughter in Modern America* (Ithaca and London: Cornell University Press, 1998), 92.

Amanda T. Smith arra mutatott rá, hogy a szüfrazsettek milyen hatékonyan használták a humort a sajtóban, hogy kifigurázzák az ellenük folyó propagandát.³⁷ A paródia és a szatíra segítségével a vicc tárgyából a vicc előállítóivá váltak.³⁸ Feminista humoruk segítségével pontosan a humor azon képességét használták ki, mely meg tudja változtatni a hatalmi viszonyok erődinamikáját.³⁹ Megcáfolták a feministák humortalanságával kapcsolatos mítoszokat, nagy sikerük volt.⁴⁰ Jennifer A. Wagner-Lawlor a spekulatív fikció zsánerét élteti a feminista humor kiváló instrumentumaként olyan regényeket elemezve mint például Charlotte Perkins Gilman *Nőország (Herland)* című műve.⁴¹ Lisa Colletta a nők írta politikai szatíra kapcsán érvel úgy, hogy a patriarchális hatalom visszaéléseit felfedő szövegek iróniáját a férfi olvasók és kritikusok sokszor nem érzékelték (nem akarták megérteni), és értetlenségük nyomán egyszerűen humortalannak ítélték az írásokat.⁴² Mivel a szatíra támadó jellege a férfi agresszivitással asszociálódott elképzelhetetlennek tűnt, hogy az amúgy is humortalan nők ilyen sötét és agresszív humort produkáljanak. Tehát a női szatíra félreértésre volt ítélve, mint nem vicces förmedvény.⁴³

Regina Barreca, egy másik nagy női humorkutató szerint a nők igazából nem a 1990-es években váltak egyik napról a másikra hirtelen viccessé, ahogyan nem is a 1970-es évek tették őket hirtelen ambíciózussá, vagy az 1960-as évek szexuálisan tudatosá, vagy az 1890-es évek intelligenssé.⁴⁴ Mi, nők mindig is tudtuk, hogy van humorunk és a feministák is mindig is használtak humort is a céljaik elérésére, csak a férfiak az iróniát vagy a szarkazmust egy nőtől sosem fogadták el, így válaszuk mindig elutasító volt: ez nem vicces. A nők a humort mindig is túlélési eszközként használták a társadalmi és szakmai útvesztőkben, fegyverként az igazságtalanságok abszurdításával szemben,⁴⁵ vagy arra, hogy újrameséljenek valami fájdalmas törté-

---

³⁷ Amanda T. Smith, „From Headlines to Punchlines: Suffragist Humor in the Popular Press,” in *Transgressive Humor of American Women Writers*, edited by Sabrina Fuchs Abrams (London and New York: Palgrave Macmillan, 2017), 37-58.

³⁸ Smith, „From Headlines to Punchlines,” 38.

³⁹ Smith, „From Headlines to Punchlines,” 39.

⁴⁰ Smith, „From Headlines to Punchlines,” 40.

⁴¹ Jennifer A. Wagner-Lawlor, „The School for Scandal: Humor and the Scandalized Narrative in Women’s Speculative Fiction,” in *Gender and Humor: Interdisciplinary and International Perspectives*, edited by Delia Chiaro and Raffaella Baccolini (New York and London: Routledge, 2014), 53-74.

⁴² Lisa Colletta, „Postmodernity and the Gendered Uses of Political Satire,” in *Women and Comedy: History, Theory, Practice*, edited by Peter Dickson et al. (Madison: Fairleigh Dickinson University Press, 2013), 209.

⁴³ Colletta, „Postmodernity and the Gendered Uses of Political Satire,” 209.

⁴⁴ Regina Barreca, „Introduction,” in *The Penguin Book of Women’s Humor*, edited by Regina Barreca (New York: Penguin Books, 1996), 3.

⁴⁵ Regina Barreca, *They Used to Call Me Snow White ... But I Drifted: Women’s Strategic Use of Humor* (New York: Penguin Books, 1992), 2.

nést és a humor révén feldolgozzák a traumatikus élményt.⁴⁶ Barreca ezt a véleményét a 2013-as kötetben is megismétli: a humor pozitívítása fel tud szabadítani egy olyan bonyolult helyzetből, amit a negativitás ellehetetlenítene.⁴⁷ Barreca szellemes megfogalmazásában, a humor világában az életet letolt gatyában látjuk, és ha nő rántja le azt a gatyát, az még szemérmetlenebbnek számít.⁴⁸ Rebecca Krefting szerint a 22-es csapdája a humorról úgy beszélni, hogy figyelembe vesszük a társadalmi nemet, ugyanis a különbségek kiemelésével megerősíthetjük azt a bináris elképzelést, hogy a nőknek a férfiakkal szemben nincs is humora, viszont ha nem beszélünk a női és a férfi humor különbségeiről – és akkor itt még csak nem is a feminista humort említi –, akkor ignoráljuk a nők hányattatott helyzetét a humoriparban, és elhallgatjuk a még mai napig fennálló problémákat a nők és a humor viszonyának tekintetében.⁴⁹ Rod A. Martin 2007-ben szögezi le a humor pszichológiájáról írt könyvében, hogy csak mostanában kezd megváltozni az a szexista – a kutatást és közvélekedést korábban egyaránt átható – elképzelés, miszerint a nőknek nincs is humora.⁵⁰ Delia Chiaro and Raffaella Baccolini 2014-es állásfoglalása is az, hogy az a nő, aki vicces, a női viselkedési normákkal megy szembe, és megkérdőjelezi a női viselkedésre vonatkozó íratlan szabályokat.⁵¹ Sabrina Fuchs Abrams szintén azon a véleményen van, hogy a humort hagyományosan az agresszióval, az intellektussal és a szexualitással asszociálták, így a nők számára elérhetetlennek számított, amennyiben ideális nők akartak lenni.⁵² A nők egyenjogúságának előremozdítása összefonódik a humorral: a nevetés intellektuális és szexuális potenciát jelöl, s így a női szabadságjogok nevetve hirdetése különös veszélyt jelentet a patriarchális társadalmi berendezkedésre.⁵³

Rövid elméleti áttekintésem után, megvizsgálom a női humor kérdését gyakorlati szempontból is, méghozzá egy olyan női humorista segítségével, aki feministának vallja magát – ami a mai Magyarországon ritka, mint a fehér holló. A Zabolai Margittal 2022 novemberében készített online interjúból megtudtam, hogy feministának vallja magát, ilyen témában írt szakdolgozatot az ELTE-n, és előszeret-

⁴⁶ Barreca, *They Used to Call Me Snow White*, 5.

⁴⁷ Regina Barreca, „Preface,” in *Women and Comedy: History, Theory, Practice*, edited by Peter Dickson et al. (Madison: Fairleigh Dickinson University Press, 2013), xiv.

⁴⁸ Barreca, „Preface,” xvi.

⁴⁹ Rebecca Krefting, „Dueling Discourses: The Female Comic’s Double Bind in the New Media Age,” in *Transgressive Humor of American Women Writers*, edited by Sabrina Fuchs Abrams (London and New York: Palgrave Macmillan, 2017), 239.

⁵⁰ Rod A. Martin, *The Psychology of Humor: An Integrative Approach* (Burlington: Elsevier Academic Press, 2007), 25.

⁵¹ Delia Chiaro and Raffaella Baccolini, „Introduction,” in *Gender and Humor: Interdisciplinary and International Perspectives*, edited by Delia Chiaro and Raffaella Baccolini (New York and London: Routledge, 2014), 8.

⁵² Sabrina Fuchs Abrams, „No Joke: Transgressive Humor of American Women Writers,” in *Transgressive Humor of American Women Writers*, edited by Sabrina Fuchs Abrams (London and New York: Palgrave Macmillan, 2017), 2.

⁵³ Fuchs Abrams, „No Joke,” 2.

tel használ feminista vicceket előadásában (bár angolul többet mer tenni ez ügyben, mint magyarul).⁵⁴ 2016-ban ő nyerte meg a *Comedy Central* tehetségkutató versenyét, ahol ifjú stand-uposokat kerestek. A kizárólag férfiakból álló zsűri különösen méltatta Margó témaválasztásait, amik többnyire tabu női témák voltak, mint a menstruáció vagy a célszemélyek számára kínos csajozós dumák. Margót meglepte győzelme, úgy gondolta, hogy életében valószínűleg most az egyszer lesz a tévében, így mert merésznek lenni. Sikere ellenére nem teljesállású humorista, nem tud ebből megélni. Margó beszámolója egybecseng Krefting, az American Humor Studies Association elnöke, egykori stand-upos, tapasztalataival: mind a ketten úgy látják, nehezebb előadási lehetőséget kapni, ha valaki témája „különleges,” vagy nem egyezik a többségi gondolkodásmóddal, azok véleményével, akik abban a pozícióban vannak, hogy osszák az előadói lehetőségeket. Ugyanakkor Zabolai Margó semmit nem bán, és manapság inkább angolul stand-upozik, gyakran a szintén feminista humorista, Nagy Kitti oldalán.

Margó szerint a humorista feladata, hogy vicces legyen; azonban, hogy mi a vicces, értelmezés kérdése; sokan *l'art pour l'art* hiábavalóságnak tartják a humorizálást. Szerinte többről van szó: igenis reflektálni kell a társadalmi problémákra, mert attól lesz igazán jó a vicc, ugyanis így többet tudunk meg a világról. Ez szintén egybevág a „charged humor” koncepciójával és azzal, hogy egy feminista előadó mindenek felett igyekszik rávilágítani a problémákra, hogy azokon változtasson a humor segítségével. A szakmabeliekhez hasonlóan, a viccírásos szakkönyveket tanulmányozza, főként angol nyelven. A humorelméletek téziseit megerősítve ő is úgy éli meg, hogy a vicc egy rejtvény, észmunkát igényel, és örömmérettel tölt el, ha az agyunk megfejti.

Margó a feminizmussal először egy szociolingvisztika kurzuson találkozott az egyetemen. Annyira megtetszett neki, hogy előbb OTDK majd szakdolgozatot írt a témában, és PhD-t is fontolgatott. Bár kevés szakirodalomhoz ért hozzá gender témában – magyarul szinte csak Huszár Ágnes könyve⁵⁵ volt meg neki, és mellette angol nyelvű szövegek – de felszabadulást adott számára az a tudat, hogy a társadalmi nem nem természetes vagy eleve adott, hanem társadalmilag kreált, tehát megváltoztatható, megkérdőjelezhető. A feminista témájú viccei kapcsán elmondta, hogy nem specifikusan gender-kérdésekben gondolkodik, hanem érzelmileg motivált, ha valami felidegesíti, beszélnie kell róla, kifigurázza, viccet csinál belőle. Ezzel a megküzdési mechanizmus elméletét lépteti életbe, azzal, hogy ha kineveti a fenyegetést, akkor az elveszti az erejét és a hatalmát. Igyekszik a hallgatóságára ráhangolódni, ha a közönség nem veszi a lapot, akkor vált, mert nem fog

---

⁵⁴ A két angol nyelvű előadását látva merem én is állítani, hogy vannak feminista viccei, de azért az egész előadás nem ilyen viccekből áll. Ettől függetlenül az egyik ilyen előadása alkalmával egy sornyi fiatalember (előttem ültek) állt fel és távozott az előadása hatására – bár ez nem egyértelműen bizonyítható, lehet, hogy csak épp egyszerre kellett hazamenniük?

⁵⁵ Huszár Ágnes, *Bevezetés a gendernyelvészetbe: Miben különböznek és miben egyeznek a férfiak és a nők nyelvhasználatára és kommunikációjára?* (Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2009).

működni a vicc. Vannak témák, amik mindig működnek, még rossz napokon is, ilyenkor azokra tér át.

Soha nem merült fel benne, hogy ne lenne vicces, bár önironikusan úgy véli, hogy boldog és egészséges családkból származó gyerek soha nem lesz stand-up komikus. A vicc segít megküzdeni a nehézségekkel, és ugyanakkor a traumák jó humoristává tesznek. Humorista küldetésstudata, annak felismerése, hogy a humorgyártás az ő útja, egy traumatikus életeseményéhez kötődik, mely jól példázza a humor erejét. Mikor a barátnője anyukája meghalt, a barátnő felhívta Margót, hogy segítsen neki és nevettesse meg, mert már nem bírja tovább, túl sok a szomorúság; bár ő is sírt, sikerült megnevettetnie néhány vicces történettel. Ez aztán enyhülést hozott és nagyon emlékezetes élmény lett számára is. A humor nem csak mint megküzdési de konkrét túlélési stratégiaként is jelentkezik ez esetben. Bár hangot adott azon reményének, hogy nem mindenki azért lesz feminista, mert traumatizálódott valamikor, be kell látnunk, hogy pontosan azért lesz általában valaki feminista, mert elszenvedett sérülései, az őt ért méltánytalanságok nyomán fel kíván lázadni az igazságtalanságok és a hátrányos megkülönböztetés ellen, akár humoros, akár komoly eszközökkel. Ez egybevág Barreca véleményével, miszerint a nők a humort sokszor arra használják, hogy a társadalmi igazságtalanságok ellen harcoljanak, és így próbáljanak kiutat találni az útvesztőkből.

Partnerkapcsolataiban olyan férfit választ, aki tudja kezelni, hogy Margó „a vicces fél” a viszonyban. Azonban előfordult flörtölő vicceskedés során, hogy az érintett férfi támadásként értelmezte azt, hogy ő visszacsípkelődik, és „gonosz”-nak nevezte a humora miatt. Érvényesült az elméleti alapállás miszerint a humorra a nőiességgel összeegyeztethetetlen, agresszív intellektuális gesztusként tekintünk. A férfi-viccen való nevetgélés helyetti humoros visszavágás diszkvalifikálta őt, mint női partnert az illető szemében. Együtt érez a férfiakkal, akiken nagy a nyomás, hogy viccesek legyenek, és értékeli, hogy sokszor elfogadták a férfiak, hogy ő vicces. Ez is megkérdőjelezte azt a Christopher Hitchens 2007-es *Vanity Fair* cikke⁵⁶ nyomán elhíresült és azóta már sokszor cáfolt hiedelmet, miszerint a nők nem viccesek Szerencsére sok nő van az open mic rendezvényeken is, és ott van Ráskó Eszter, Kormos Anett, Ács Fruzsina is a Dumaszínházban, ahol ők már intézményesültek. A humor szakma belülről nyitott, befogadó közeg, ahol szabadon lehet beszélni – bár durva dolgokra azért vannak korlátok, és tiltólistára lehet kerülni –, így soha nem élte meg problémának, hogy nő. Dolgozott együtt nagyokkal is, és bár hierarchia van, soha nem érezte, hogy kiközösítenék. A magyar humor szakma viszonylag szűk kör, kevesen vannak, ismerik egymást és egymás traumáit, „vigyáznak egymásra.” Az angol nyelvű előadások közönsége körében pedig még nagyobb a diverzitás és inspirálóbb a közeg.

---

⁵⁶ Christopher Hitchens, “Why Women Aren’t Funny,” *Vanity Fair* (January 1, 2007). <https://www.vanityfair.com/culture/2007/01/hitchens200701>.

Bár előfordulhat, hogy meg lehet élni humoristaként Magyarországon, de neki ez nem sikerült. Soha nem gondolta, hogy ebből akarna megélni vagy meggazdagodni. Volt is szerződése a Dumaszínházzal, de nem szerette, hogy munkaszerűen mennie kell. Most csak akkor megy, ha jólesik, és angolul még több érzékenyebb témáról beszélhet. Szerinte a szocializáció és az idő menedzsment miatt nincs több nő a humor szakmában, ami rengeteg utazással és éjszakázással jár. Ráskó Eszter kivétel, gyerek mellett, nagyon professzionálisan csinálja ezt. Margó főállásban szövegíró egy kreatív cégnél: sajnálja, hogy kevés megbízást kap vicces szövegek írására, az ügyfelek ugyanis attól tartanak, hogy az „ijesztő,” ahogyan a szakirodalom írja, veszélyes dolog, megsértheti az embereket. (Egyszer fordult csak elő, hogy vicces vibrátor szöveget kértek tőle, és nagy siker lett.)

Zabolai Margit hisz a tudomány erejében, és azt kívánja, bárcsak nagyobb szava és súlya lenne a kutatóknak, hisz akkor jobb világban élnénk. A humoristák szavának is lehet súlya: a humor segíthet abban, hogy lenyeljük „a keserű pirulát.”

Bibliográfia

- Barreca, Regina. „Preface.” In *Women and Comedy: History, Theory, Practice*, edited by Peter Dickson et al., xi-xvii. Madison: Fairleigh Dickinson University Press, 2013.
- Barreca, Regina. „Introduction.” In *The Penguin Book of Women's Humor*, edited by Regina Barreca, 1-10. New York: Penguin Books, 1996.
- Barreca, Regina. *They Used to Call Me Snow White ... But I Drifted: Women's Strategic Use of Humor*. New York: Penguin Books, 1992.
- Bilger, Audrey. *Laughing Feminism*. Detroit: Wayne State University Press, 2002.
- Colletta, Lisa. „Postmodernity and the Gendered Uses of Political Satire.” In *Women and Comedy: History, Theory, Practice*, edited by Peter Dickson et al., 207-218. Madison: Fairleigh Dickinson University Press, 2013.
- Chiaro, Delia and Raffaella Baccolini. „Introduction.” In *Gender and Humor: Interdisciplinary and International Perspectives*, edited by Delia Chiaro and Raffaella Baccolini, 1-9. New York and London: Routledge, 2014.
- Fuchs Abrams, Sabrina. „No Joke: Transgressive Humor of American Women Writers.” In *Transgressive Humor of American Women Writers*, edited by Sabrina Fuchs Abrams, 1-12. London and New York: Palgrave Macmillan, 2017.
- Gilbert, Joanne R. *Performing Marginality: Humor, Gender, and Cultural Critique*. Detroit: Wayne State University Press, 2004.

- Gold, Barbara. „Comedy in Ancient Greece and Rome.” In *Women and Comedy: History, Theory, Practice*, edited by Peter Dickson et al., 15-23. Madison: Fairleigh Dickinson University Press, 2013.
- Hitchens, Christopher. “Why Women Aren’t Funny.” *Vanity Fair*, January 1, 2007. <https://www.vanityfair.com/culture/2007/01/hitchens200701>.
- Huszár, Ágnes. *Bevezetés a gendernyelvészetbe: Miben különböznek és miben egyeznek a férfiak és a nők nyelvhasználatára és kommunikációjára?* Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2009.
- Krefting, Rebecca. „Dueling Discourses: The Female Comic’s Double Bind in the New Media Age.” In *Transgressive Humor of American Women Writers*, edited by Sabrina Fuchs Abrams, 231-246. London and New York: Palgrave Macmillan, 2017.
- Krefting, Rebecca. *All Joking Aside: American Humor and Its Discontents*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2014.
- Martin, Rod A. *The Psychology of Humor: An Integrative Approach*. Burlington: Elsevier Academic Press, 2007.
- Perfetti, Lisa. „Feminist Humor Without Women.” In *Women and Comedy: History, Theory, Practice*, edited by Peter Dickson et al., 41-52. Madison: Fairleigh Dickinson University Press, 2013.
- Smith, Amanda T. „From Headlines to Punchlines: Suffragist Humor in the Popular Press.” In *Transgressive Humor of American Women Writers*, edited by Sabrina Fuchs Abrams, 37-52. London and New York: Palgrave Macmillan, 2017.
- Wagner-Lawlor, Jennifer A. „The School for Scandal: Humor and the Scandalized Narrative in Women’s Speculative Fiction.” In *Gender and Humor: Interdisciplinary and International Perspectives*, edited by Delia Chiaro and Raffaella Baccolini, 53-71. New York and London: Routledge, 2014.
- Walker, Nancy A. „A Very Serious Thing:” *Women’s Humor and American Culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1988.
- Wickberg, Daniel. *The Senses of Humor: Self and Laughter in Modern America*. Ithaca and London: Cornell University Press, 1998.
- Willett, Cynthia and Julie Willett. *Uproarious: How Feminists and Other Subversive Comics Speak Truth*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2019.